

عقل بسیط انسانی

در نگاه ملاصدرا

فروغ السادات رحیم‌پور*، دانشیار گروه فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه اصفهان
مریم فخرالدینی**، دانشجوی دکتری حکمت متعالیه دانشگاه اصفهان

چکیده

در این نوشتار با بررسی معانی «عقل بسیط» در نگاه ملاصدرا، معنای خاص آن در رابطه با نفس انسانی آشکار می‌گردد. وحدت و بساطت از جمله ویژگیهای عقل بسیط انسانی نزد ملاصدرا است و حصول اجمالی صور معقول نزد عقل بسیط، وصف خاصی است که آن را از سایر مراتب ادراکی متمایز می‌سازد. عقل بسیط انسانی، عنوانیست که برای مرتبه «عقل مستفاد» وضع شده است تا اولاً ویژگیهای خاص این مرتبه یعنی بساطت و وحدت را روشن سازد، ثانیاً هماهنگی وجودی عقل مستفاد با «عقل فعال» را که مبدأ افاضه صور معقول است و عقل مستفاد با آن اتحاد پیدا میکند، برجسته سازد. ملاصدرا از اصطلاح عقل بسیط در تبیین فرآیند نزول وحی نیز استفاده میکند و نزول قرآن را حاصل اتحاد عقل بسیط نفس انسانی با عقل فعال یا «روح القدس» میداند. با این اتحاد، «قلم الهی» یا همان عقل فعال، صور معقول را در لوح نفس ناطقه نبی نقش میکند.

مقدمه

فلسفه ملاصدرا علاوه بر آنکه در برخی اصول خود از نظامهای فلسفی پیشین متمایز است و بتبع آن، نظریات خاصی در رابطه با تبیین پدیده‌های هستی ارائه میکند، در پاره‌یی موارد از ادبیات فلسفی خاصی استفاده مینماید و حتی گاه برای اصطلاحاتی که در اندیشه پیشینیان معنایی خاص داشته است، بار معنایی جدیدی طرح مینماید.

از جمله اصطلاحاتی که به دفعات در عبارات ملاصدرا با آن مواجه میشویم، «عقل بسیط» است. واژه «بسیط» مقابل مرکب بوده و معانی مختلفی دارد؛ مثلاً هر گاه گفته شود «العناصر الاربعة البسيطة» مراد آب، باد، خاک و آتش است در حال خلوص و محووضت؛ هر گاه گفته شود «اجزای اولیه عالم بسایزند» مراد عناصر و طبایع افلاک است؛ منظور از «حرکت بسیط» حرکت مستدیره است و مراد از «جوهر بسیط» جزء لا یتجزی و یا ذرات و جواهر فرد است و مراد از «اجسام بسیط» افلاک و کواکب و سماویات است. مراد از «اعضای بسیط» قلب و دماغ

کلیدواژگان

عقل بسیط عقل فعال عقل مستفاد
وحدت بساطت

(نویسنده مسئول) Email: fr.rahimpoor@gmail.com *

Email: mtaha_anj@yahoo.com **

تاریخ تأیید: ۹۴/۱۲/۲۵

تاریخ دریافت: ۹۴/۹/۱۵